

Соціологічні та етнологічні аспекти аналізу державної етнічної політики

Віктор Бондаренко, Дніпропетровський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України

У представленій статті з'ясовано соціологічні та етнологічні особливості (аспекти) при аналізі державної етнічної політики. Визначені можливості синтезу між соціологічними й етнологічними методами в процесі аналізу державної етнічної політики. Проаналізована актуальність впливу соціологічних і етнологічних аспектів на процес проведення розумної та виваженої етнічної політики в державі у наш час. Наведено визначення соціології і етнології та сфери їх пізнання й наукової результативності. З'ясовано конструктивні похідні під час синтезу соціологічних та етнологічних методів пізнання суспільства. Розглянуті роботи закордонних та українських науковців та дослідників щодо державної етнічної політики. Проаналізовано історичний процес кінця XIX–XX ст., який привів людство до появи сучасних державо-управлінських питань і проблем. Визначені у вигляді схеми види соціальної структуризації суспільств та соціальна структура сучасного українського суспільства, яка вважається найбільш прийнятною й загально визнаною. Висвітлена етнічна структура людського суспільства за теорією етногенезу, запропонована Л. М. Гумільовим наприкінці XX ст., та запропоноване авторське бачення соціоетнічного структурування суспільств у схематичному вигляді. Представлено автором на розгляд схематичне бачення одного з можливих варіантів наукового бачення етносоціального структурування суспільств світу, зокрема і українського суспільства. Подано логічне визначення важливого наукового терміну «нація» (nation) та з'ясована важливість універсалізації термінологічно-понятійної бази щодо аналізу державної етнічної політики. Зроблено відповідні висновки щодо перспектив подальшого розвитку державно-управлінської науки.

Ключові слова: державна політика, етногенез, етнологія, етнос, етносоціологія, синтез наук, соціальна структуризація, соціоетнологія, соціологія, суспільство

Sociological and ethnopolitical aspects of state ethnic policy

Victor Bondarenko, Dnipropetrovsk Regional Institute of Public Administration of the National Academy for Public Administration under the President of Ukraine

The article presents the sociological and ethnological features (aspects) in the analysis of state ethnic politics. The possibilities of synthesis between sociological and ethnological methods in the process of analysis of state ethnic politics are determined. The relevance of the influence of sociological and ethnological aspects on the process of rational and prudent ethnic politics in the country in our time is analyzed. The definitions of sociology and ethnology and the sphere of their knowledge and scientific efficiency are given. Constructive derivatives during the synthesis of sociological and ethnological methods of cognition of society are found out. The work of foreign and Ukrainian scientists and researchers on state ethnic politics is considered. The historical process of the late nineteenth - twentieth centuries, which led humanity to the emergence of modern state-administrative issues and problems, is analyzed. The types of social structuring of societies and the social structure of modern Ukrainian society, which is considered to be the most acceptable and generally recognized, are defined as schemes. The ethnic structure of human society on the theory of ethnogenesis, proposed by LM Gumilev at the end of the twentieth century, and the author's vision of socio-ethnic structuring of societies in a schematic form are highlighted. The author presents a schematic view of one of the possible variants of the scientific vision of the ethno-social structuring of the societies of the world, including Ukrainian society. The logical definition of the important scientific term "nation" (nation) and the importance of universalizing the terminological

and conceptual base in the analysis of national ethnic politics are presented. Conclusions have been made regarding the prospects for further development of public administration science.

Keywords: *state policy, ethnogenesis, ethnology, ethnos, ethno-sociology, synthesis of sciences, social structuring, socio-ethnology, sociology, society*

Социологические и этнополитические аспекты государственной этнической политики

Виктор Бондаренко, Днепропетровский региональный институт государственного управления Национальной академии государственного управления при Президенте Украины

В представленной статье выяснены социологические и этнологические особенности (аспекты) при анализе государственной этнической политики. Определены возможности синтеза между социологическими и этнологическими методами в процессе анализа государственной этнической политики. Проанализирована актуальность влияния социологических и этнологических аспектов на процесс проведения разумной и взвешенной этнической политики в государстве в наше время. Приведены определения социологии и этнологии и сферы их познания и научной результативности. Выяснены конструктивные производные при синтезе социологических и этнологических методов познания общества. Рассмотрены работы зарубежных и украинских ученых и исследователей в области государственной этнической политики. Проанализирован исторический процесс конца XIX–XX в., который привел человечество к появлению современных государственно-управленческих вопросов и проблем. Определены в виде схемы виды социальной структуризации обществ и социальная структура современного украинского общества, которая считается наиболее приемлемой и общепризнанной. Освещена этническая структура человеческого общества по теории этногенеза, предложенная Л. Н. Гумилевым в конце XX в., и предложено авторское видение социоэтнического структурирования обществ в схематическом виде. Представлено автором на рассмотрение схематическое видение одного из возможных вариантов научного видения этносоциального структурирования обществ мира, в том числе и украинского общества. Подано логическое определение важного научного термина «нация» (nation) и выяснена важность универсализации терминологически-понятийной базы для анализа государственной этнической политики. Сделаны соответствующие выводы относительно перспектив дальнейшего развития государственно-управленческой науки.

Ключевые слова: *государственная политика, этногенез, этнология, этнос, этносоциология, синтез наук, социальная структуризация, социоэтнология, социология, общество*

Мета і завдання дослідження.

З'ясувати соціологічні і етнологічні особливості аналізу державної етнічної політики, можливості їх синтезу для створення надійної методологічної бази щодо створення повного, всеохоплюючого і зрозумілого термінологічно-понятійного апарату у сфері захисту прав етнічних меншин.

Актуальність теми дослідження.

Останнім часом цивілізоване світове співтовариство, особливо європейське, усе більше опікується умовами і проблемами життя етнічних меншин в різних країнах

світу і все частіше стикається з відкритими чи прихованими проявами порушення прав людей, які не належать до державотворчих етносів країн. Такі проблеми сучасності, як утискання етнічних меншин у правах і свободах, зростання боротьби автохтонних і корінних етносів та взагалі етнічних меншин за свої права, здатність давніх етнічних протистоянь призвести до ескалації конфліктів і провальні наслідки невдалої етнонаціональної політики чи радикальних політико-економічних і соціально-етнічних експериментів, тенденції щодо бажань історичних етнорегіонів, навіть до-

силь цивілізованих країн, отримати незалежність, – можуть призвести до катастрофічних ситуацій в окремих геополітичних регіонах, на континентах і спровокувати конфлікти планетарного масштабу.

Усе це обумовлює посилення уваги до правових аспектів регулювання державної етнічної політики щодо захисту прав етнічних меншин. Формування ж правового фундаменту цієї політики не можливе без урахування цивілізаційних історичних умов, часових подієвих меж та контекстних форм міжетнічного існування у кожному конкретному випадку (Лазарович, 2015, с. 33). Щоб цього всього досягти й виробити працюючі механізми державної етнічної політики, у наші часи потрібно використовувати методи вивчення і аналізу, які надають дві важливі суспільні науки – соціологія та етнологія, а також їх конструктивні похідні – етносоціологія й соціоетнологія.

Соціологія є наукою про буття, виміри суспільства, особливості взаємодій людей, їх груп та спільнот. Вона допомагає зрозуміти зв'язки, відносини, процеси, що відбуваються у людському суспільстві (Соціологія, 2008, с. 9).

Етнологія – відносно молода наука про пізнання етносів (народів), людського прогресу й розвитку земної цивілізації у призмі етнічних процесів. Вона надає можливість зрозуміти походження і взаємозв'язки між етносами у різноманітному просторі й відповідному часі (Гумилев, 2012, с. 18).

Синтезування цих двох наук, залучення методів, механізмів і інструментів від цього синтезу у питаннях стратифікації немоноетнічного суспільства, отже, і розуміння шляхів вирішення складних міжетнічних проблем, й за допомогою глибокого і неупередженого аналізу дозволять запобігти проявам конфронтації, не допустять загострення міжетнічних відносин та посилять рівень безпеки у державі.

Роботи сучасних закордонних науковців й українських дослідників, зокрема, таких, як Брюейкер Р., Б'юкенен А., Гумільов Л. М., Хантінгтон С., Белей Л., Білоус В. С., Ващенко К. О., Городяненко В. Г., Лозко Г., Трощинський В. П. та інших, дозволяють допомогти обґрунтувати тео-

ретичну базу у вивченні соціологічних та етнологічних аспектів сфери державної етнічної політики й запропонувати методологічні механізми щодо висвітлення в подальшому питань термінологічно-понятійного апарату. Статті Безверхої Т. В., Козловця М. А., Корната Л., Лазаровича М. В., Мхітарян А. М., Нельги О., Фабрикант М. С. та інших формують важливість вивчення державної етнічної політики у соціологічних та етнологічних аспектах її аналізу задля впровадження в подальшому нової термінологічно-понятійної бази щодо вирішення складних питань державного етнічного управління й забезпечення безпеки держави.

У статті використані теоретичні методи дослідження (аналіз, синтез, узагальнення, пояснення, класифікація) щодо чіткого визначення соціологічних і етнологічних аспектів, а також використовувався системний підхід задля чіткого розмежування між цими науковими сферами та новими синтезованими від цих двох наук науковими напрямками.

Основний зміст дослідження.

Кінець XIX–XX ст. істотно змінили світ. Серед тих змін були значні у політико-економічних та релігійно-культурних сферах людської цивілізації. Але найбільш серйозних змін зазнали етносоціальні сфери людства. Якісні зміни суспільного життя на зламі віків привели до формування державних націй як найвищої форми консолідації суспільств, які вже давно відчули свою немоноетнічність та стали одною з детермінант світових процесів демократизації, що за досить короткий проміжок часу дали позитивні результати для нового етапу розвитку суспільства та людини.

Але перебудова старих політичних, культурних і соціальних систем з демонстрацією старих ієрархічних й нормативно-ціннісних структур зажадала певного часу задля формування нових механізмів взаємозв'язків між оновленими системами та вдосконалення сформованих в нових умовах структур. Оскільки процеси були досить глибинними й кардинальними, одним з край болісних інструментів вдосконалення нових вже систем і структур стала

Друга світова війна.

Після Другої світової війни важливого значення набувають процеси формування міжнародних відносин на засадах внутрішньої стабільності держав та створення умов задля регулювання й саморегулювання у геополітичних регіонах світу. Адже в цей час у світі відбувались складні етнополітичні процеси пов'язані з перебудовою старих й розбудовою нових багатонаціональних держав-націй.

Одним з базових елементів забезпечення стабільності в регіонах та ефективного функціонування публічної влади країн у сучасному світі є плідне етнонаціональне державотворення з дійовими механізмами й інструментами науково обґрунтованого управління етнонаціональними й міжетнічними процесами в поліетнічному соціумі країни (Безверха, 2008).

До того ж у середині ХХ ст. науковцями задля досліджень почав використовуватись системний підхід, при якому будь-яка система розглядається як сукупність взаємопов'язаних компонентів. Це дозволило аналізувати й досліджувати процеси, що відбуваються, зокрема, і в суспільстві. Тоді майже всі науки вийшли на новий рівень вивчення; стосувалось це й таких наук, як соціологія та етнологія.

Соціологія набула широкого розповсюдження й почала використовуватись у сфері міжетнічних відносин не так давно, хоча в Європі і цивілізованому світі вона давно набула статусу ефективного засобу виявлення й попередження загроз суспільству (Сорокін, 1992, с. 131–132). Етнологія – це загальнотеоретична наука, яка розбирає й розв'язує загальні народознавчі проблеми, аналізує етапи розвитку різних суспільств, етносів і цивілізацій. Ці дві науки вкрай важливі при аналізі державної етнічної політики й відтворенні правильних і надійних траєкторій щодо співіснування етносів в Україні.

Дослідження й аналіз проблем державного етнонаціонального управління в Україні дозволять «розкрити державний потенціал процесів формування української... нації» (Безверха, 2008, с. 1) та стимулювати наукове й практичне вирішення

накопичених проблем у цій області.

Квінтесенцією формування української національної ідеї сучасного періоду повинен стати своєрідний тест на відповідність прихильності української політичної еліти, державних урядовців до контексту конституційного визначення України як демократичної, соціальної і правової держави та до незворотності курсу України на європейську інтеграцію, закріплену законодавчо у Постанові Верховної Ради України від 13.03.2014 та Законі України «Про внесення змін до Конституції України» від 07.02.2018, й виконання взятих на себе Україною зобов'язань через міжнародні договори щодо захисту прав етнічних меншин у сучасному європейському контексті й розумінні через ратифікацію Рамкової конвенції про захист національних меншин від 01.02.1995 та Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин від 05.11.1992.

З'ясування й вирішення проблем взаємовідносин і взаєморозуміння між державотворчим(и) етносом(ами) (нацією) й етнічними меншинами держави є нагальним питанням сучасності. Особливо важливим у цьому контексті є визначення ролі й місця етнічних меншин у публічних управлінських процесах, а при цьому вкрай критичним – суть і особливість ролі тих етнічних меншин, які являють собою периферійні чи діаспорні частки державотворчих (титольних) етносів у інших державах. Етнос формує підґрунтя для своєї незалежності, стає головною ланкою у виборенні цієї незалежності й у створенні національної держави. А сучасна держава, у свою чергу, через публічну владу, управління й адміністрування формує етнонаціональну політику і регулює міжетнічні відносини у суспільстві таким чином, аби законодавчо гарантувати на потрібному рівні політичні, економічні, соціальні та культурні права самих етнічних меншин, які задекларовані у Декларації прав національностей України від 01.11.1991. А захист прав і свобод етнічних меншин задля підтримки розвитку їх самосвідомості й самовиявлення за Законом України «Про національні меншини в Україні» від 25.06.1992 дозволяє у

державі з часом трансформуватись етносам у націю.

Політична воля й прагнення українців до створення своєї національної держави сформувались досить давно, а от спроби створити цю державу провалювались. Тому великого державного досвіду у формуванні й регулюванні міжетнічних відносин та забезпеченні прав етнічних меншин в Україні немає. Це ще один аргумент на підтримку необхідності наукового аналізу проблематики й вивчення світового, а особливо європейського, досвіду в питанні вдосконалення державної політики щодо етнічних меншин.

Для того ж щоб проаналізувати стан наукового розроблення проблематики державної політики щодо захисту прав етнічних меншин в Україні, її теоретико-методологічні, організаційно-правові й інституціональні засади і важелі, окреслити шляхи її вдосконалення та очікувані результати й методи контролю, потрібно перш за все запропонувати максимально уніфіковану понятійну базу й чітко визначитись з термінологічно-понятійним апаратом. Поготів, що й світова наука у сфері співіснування соціології й етнології все ще не виробила нормативної термінологічної бази. Адже це вкрай ускладнює розуміння етнічних і соціальних процесів як на пострадянському просторі і в країнах Східної Європи, так і в інших країнах світу, зокрема й країнах Європейського Союзу.

Але перед переходом до проблем з визначенням і користуванням термінологічним апаратом щодо етнічної тематики взагалі, треба звернути увагу на дуже щільний предметно-прикладний зв'язок етнологічних питань з соціальними питаннями і близькі взаємопов'язуючі особливості визначення термінологічної бази щодо аналізу етнічної структури будь-якого суспільства. Тому спочатку треба звернутись до соціального й етнологічного структурування суспільства, визначити взаємозв'язок і взаємозалежність цих двох тісно пов'язаних областей знань.

Суспільство є складною соціальною системою, яка має високий рівень організованості й упорядкованості та ієрархічно

упорядкована за критерієм диференціації чи інтеграції щодо території проживання, демографічних обумовленостей, особливостей історичних внутрішньоетнічних процесів, виконуваних функцій, соціального статусу, певних ресурсів, єдності культурних норм і цінностей та інших форм групування (Соціологія, 2008, с. 139–143).

У сучасному вимірі, зрозуміло, спеціалістів і зацікавлених осіб найбільш цікавлять ті форми упорядкування й структурування суспільства і за допомогою таких соціологічних прикладних досліджень та теоретичних і емпіричних процедур, які дозволяють отримати найбільш повні наукові знання про соціальні явища, процеси і зможуть сприяти вирішенню найскладніших задач й проблем сучасного світу. Зокрема й етнічних. Тому соціологія й створює за допомогою прикладних методів й інструментів умови вимірювання нерівностей у суспільстві та запроваджує групування його елементів.

Факт нерівності людей у суспільстві є первинною ознакою задля його соціального структурування. Тому наукове товариство соціальну нерівність за різними ознаками розглядає як результат наукової соціальної стратифікації (Соціологія, 2008).

На рис. 1 приведені найбільш відомі й значущі види соціальної структуризації суспільств. Саме за цими видами стратифікації найчастіше соціологи аналізують суспільства й саме ці показники найчастіше дозволяють робити вдалий короткостроковий, середньостроковий та навіть довгостроковий прогноз загальних або кризових явищ чи процесів.

Серед наведених у таблиці видів соціальної стратифікації в розумінні глибини й соціального здоров'я етнічних і міжетнічних процесів, у контексті вимірювання показників захищеності прав етнічних меншин одним з важливіших видів є соціальне структурування за соціально-професійними критеріями.

На рис. 2, на прикладі українського суспільства загалом, відображене його структурування. Стратифікація етнічних спільнот, як його окремих складових, за цими ж критеріями і цією ж схемою допоможе визначити рівень інкорпорації етнічних меншин.

Адже соціальне самопочуття виступає «як результат рефлексії людиною міри власного благополуччя чи неблагополуччя, пов'язаного з можливостями реалізації найбільш значущих, актуальних проблем, прагнень, сподівань, тощо» (Трощинський, 2009).

Рис. 1. Види соціальної структуризації суспільств (Соціологія, 2008, с. 142)

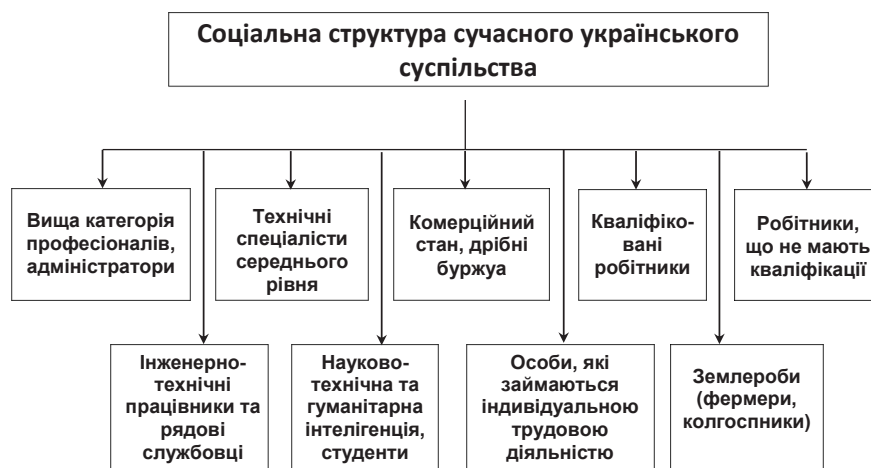

Рис. 2. Соціальна структура сучасного українського суспільства (Білоус, 2002, схема 30)

Тому рівень адаптації етнічної спільноти до умов та інститутів сучасного суспільства і оцінка самовідчуття й самоідентифікація представників етнічних меншин є головними показниками рівня інкорпорації кожного члена етнічної меншини й всієї меншини в цілому, а також стабільності у етносоціальних відносинах і процесах у державі. Одночасно ці показники є необхідними задля вивчення етнічних процесів. А отже, вони є і одним з головних показників стабільності держави.

Але темою нашого дослідження зараз не є особливості соціально-етнічного структурування суспільств і українського суспільства як предмета спостереження і дослідження безпосередньо (Козловець, 2017). Дослідження має стати прикладом відпрацювання термінологічної бази й вдосконалення термінологічного апарату для більш ясного й зрозумілого для спеціалістів інших областей науки бачення взаємозв'язку між соціологією й етнологією, розуміння важливості чіткої прив'язки термінів до явищ та важливості недопущення двозначності чи багатозначності термінів у дослідницькій роботі.

Тому, проаналізувавши соціальні умови у вивченні етнічної державної політики, переходимо до етнологічних умов вивчення.

І все ж, спочатку треба наголосити, що етнологія – досить молода наука; протиріччя в середовищі її вчених адептів ще досить серйозні і між ними точаться суперечки щодо її методологічних прийомів вивчення самого процесу етногенезу (Гумилев, 2012, с. 18). Особливо це стосується тих протиріч, які виникають під час спроб використання етнологічних знань у тонких й не досить науково досліджених зонах її суміжності з іншими науками.

Повертаючись до етнологічних умов вивчення сфери державної етнічної політики, треба зазначити, що етнологія, як наука, вимагає від дослідника оперування новими системними підходами і способами вивчення за допомогою істо-

ричних, археологічних і палеогеографічних знань (Гумилев, 2012, с. 18).

Дослідники проблематики, пов'язаної з етнонаціональною державністю, міжетнічними відносинами й врядуванням різних етносів у складі національних унітарних чи федеративних держав, визнають одною з головних ланок вивчення суспільства його етнічну структуру та приналежність людини до етносу. Етнічна структура може бути більш або менш окресленою, але неструктурованих суспільств у світі немає.

Спираючись на етнологічні теоретико-методологічні дослідження, науковці пропонують етнічне структурування людства, представлене на рис. 3.

Та все ж, для глибокого дослідження в етнічній сфері й результативності щодо отриманих вивчення міжетнічних відносин й етнічної адаптації етнічних меншин в суспільстві ще необхідно розглянути й проаналізувати етнічні спільноти за допомогою методів стратифікації, які є синтезом між соціологією й етнологією.

Взагалі є два види такого структурування суспільства за допомогою соціологічних і етнологічних методологій.

Один зі способів – соціоетнічна стратифікація суспільств з формуванням уявлення про його структурування й інституціональні особливості і організацію (рис. 4). Основи цього методу вивчення людського суспільства були закладені ще у XIX ст., коли з'явилися теорії соціальної еволюції О. Конта, Г. Спенсера та Л. Г. Моргана та історичного матеріалізму.

У подальшому емпіричні й теоретичні методи пізнання дозволили науковцям дійти висновків, що фокусуватися потрібно не на еволюції людства, а на еволюції окремих суспільств. У нашому випадку – етнічних суспільств. Тоді виникає, на основі всім відомих схем, схема соціоетнічного структурування суспільств, яка дозволяє, за умови адаптації до конкретних випадків, у найбільш повному обсязі розкрити особливості та інституціональні особливості конкретного суспільства.

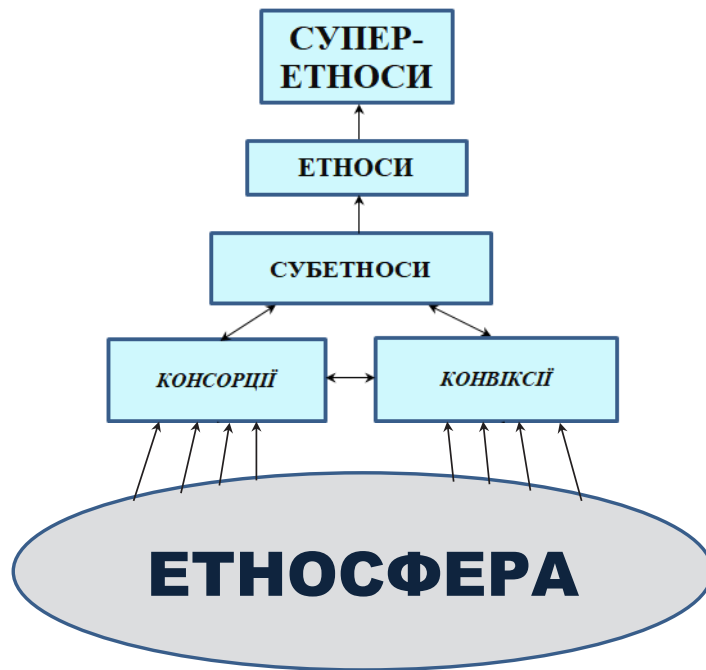

Рис. 3. Етнічна структура людського суспільства (Гумилев, 2012, с. 52–53)

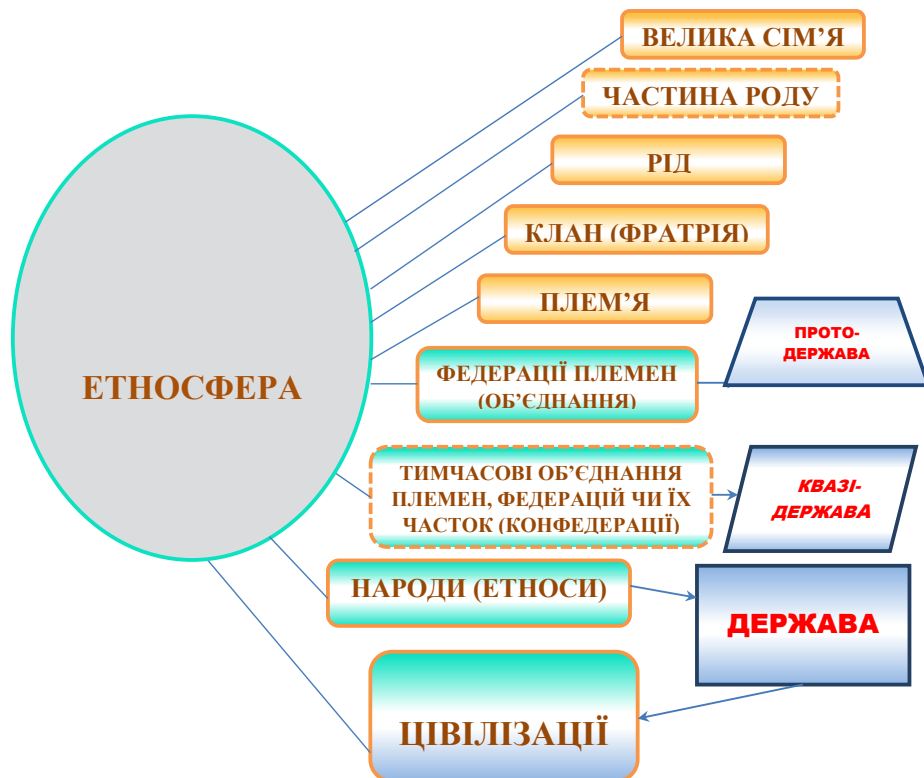

Рис. 4. Соціоетнічне структурування суспільств

Причому у цій схемі ще й запропонована складова можливих політичних наслідків при соціоетнічній стратифікації суспільства, а саме створення недоформованого інституту протодержави, виникнення тимчасово зручної й обмежено самодостатньої та недовговічної квазідержави чи формування повноцінної держави з дієвими механізмами влади і затвердженою правовою системою.

Інший метод – метод етносоціальної стратифікації суспільств з чітким окресленням й вичлененням кожного з елементів структури суспільства, яке розглядається, та усвідомленням їх сутності й місця стосовно один одного у етнічних взаємозв'язках досліджуваного суспільства. Цей метод більш зрозумілий і точний при структуруванні суспільства. Він використовує й запропоновані форми етносоціального структурування суспільства. Наприклад, етнічна форма існування людства (Політологія для вчителя, 2011, рис.15.2) чи етнічна структура українського суспільства (Нельга, 2009, с. 123).

Беручи за основу запропоновані моделі стратифікації, вибудовується універсальна модель структурування суспільств у світі на основі етносоціологічної методології стратифікації

(рис. 5). Вона дозволяє чітко визначитись з поняттям «нація» й зрозуміти його місце у етнологічному й соціальному аспектах вивчення структурування суспільств світу.

На схемі чітко визначено, що: «нація» (nation) – є історичною, територіальною, мовною, культурною спільністю людей, у складі якої безпосередньо кожен індивід ототожнює себе з цим поняттям, як її член, не залежно від етнічної приналежності і є, як особистість, її частиною, рівною з іншими її членами. І, що вкрай важливо, заперечення приналежності якоїсь частини спільноти до нації містить заперечення існування самої цієї нації.

Саме тому, якщо українці й громадяни України хочуть бачити себе членами української нації, необхідно сформувати такі умови співіснування всіх етнічних груп населення, за яких всі вони будуть відчувати необхідність і важливість завершення процесу створення української нації.

Ця етносоціальна форма структурування суспільств дозволяє сформувати загальний погляд на термінологічно-понятійний апарат і спрощує його аналіз. Саме цю форму й потрібно розглянути

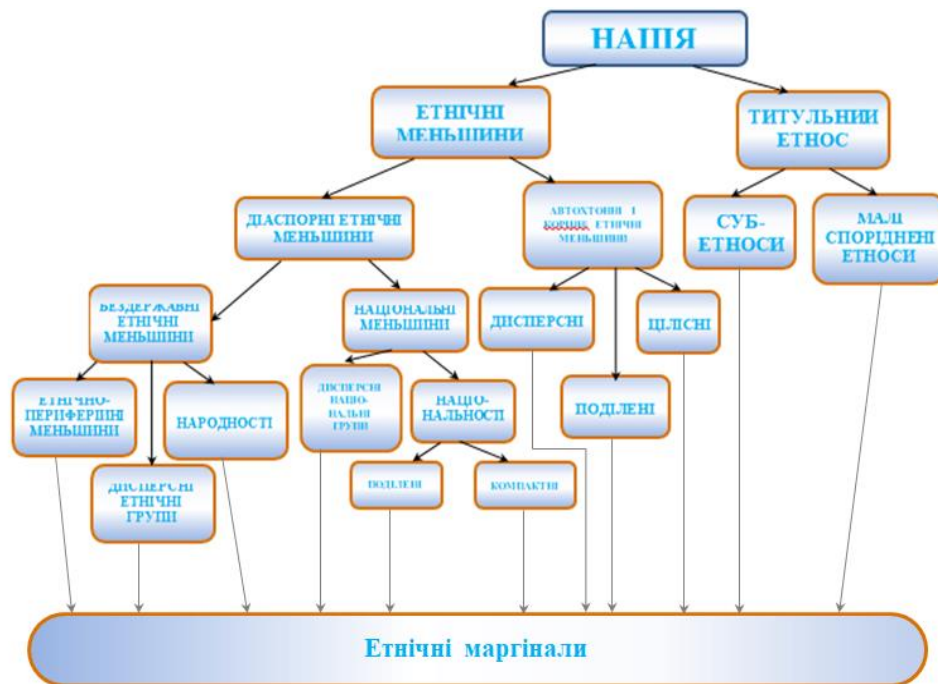

Рис. 5. Етносоціальне структурування суспільств

більш наближено й визначитись з низкою важливих понять. Потрібне впровадження нової термінологічно-понятійної бази й використання її задля вирішення складних питань державного етнічного управління й забезпечення безпеки держави.

Висновки.

Проведений поверхневий аналіз соціологічних та етнологічних аспектів розвитку держави свідчить про те, що, задля розуміння всіх проблем у багатоетнічному суспільстві держави і її регіонах, дуже важливо проводити подібні глибокі дослідження. Сфера державної етнічної політики вимагає розуміння складних соціальних, міжпрошаркових, внутрішньоетнічних, міжетнічних та націотворчих процесів. А їх розуміння і вивчення можливе лише з використанням наведеної чи подібних методологічних форм двох важливих суспільних наук – соціології і етнології – за умови синтезування їх та отриманні в його процесі методів, механізмів та інструментів аналізу похідних наук – етносоціології та соціоетнології. При цьому дуже важливо ці останні відокремити одну від одної. Адже методологія, механізми, інструменти в них, хоч і схожі, але спираються на різні методологічні бази, результати ж їх використання можуть не підмінити, а лише доповнювати одна одну в процесі аналізу.

Таким чином, використовуючи весь наведений комплекс методів і аналізу, виникає можливість створити надійну методологічну базу щодо формування повного, всеохоплюючого і зрозумілого термінологічно-понятійного апарату у сфері захисту прав етнічних меншин. Що може стати цілком наступних досліджень.

Події у 2014 р. (російська анексія багатоетнічного Криму, україноменшинної частини Луганської області та частини Донецької області з її багатоетнічною сумішшю уламків різних етносів, пов'язаних з промисловістю та вуглевидобуванням ще з радянських часів), процеси, які передували цим подіям і стали на-

слідком їх, яскраво свідчать про те, що неефективна етнічна політика держави, як і взагалі політика у всеохоплюючому своєму розумінні, загрожує стабільності і територіальній цілісності кожної держави й створює небезпеку в геополітичному регіональному та загальносвітовому масштабі. Особливо це правило правильне, коли проблеми торкаються таких важливих і вкрай чутливих регіонів, як Центрально-східноєвропейський регіон, у якому найважливіша позиція досталася Україні (Корнат, 2014, с. 63).

Проблем, звісно, можна було б уникнути, якби влада діяла розумніше, населення України було б впевненішим у своєму майбутньому, і, зокрема, якщо б наукова думка у державно-управлінській галузі могла пропонувати політикам моделі розвитку держави, а інструменти й механізми їх реалізації обговорювались би у суспільстві, керуючись міжнародним і вдалим вітчизняним досвідом. Оскільки, як свідчить досвід, лишатись у «човні, що тоне» і нічого не робити – вкрай небезпечний політичний практикун українського політикуму, потрібні нові підходи, нові соціологічні і етнологічні погляди і новий термінологічно-понятійний апарат. Реалізація саме таких сценаріїв розвитку держави та її державно-управлінської науки дозволить створити універсальне націоетнічне законодавство, забезпечить ефективний міжетнічний і міжрегіональний діалог, дозволить створити умови для розвитку громадянських прав та повноцінної особистісності серед абсолютно всіх етносів України.

Недотримання таких шляхів розвитку ускладнить прийняття нових так потрібних законів, ускладнить налагодження повноцінного міжетнічного діалогу у країні і створить певні перешкоди у розвитку держави. І, зрозуміло, буде створювати проблеми щодо аналізу державної етнічної політики.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Безверха Т. В. Державне управління етнонаціональними відносинами в контексті формування української національної ідеї: автор. дис. ... канд. н. з держ. упр. / ДРІДУ НАДУ при Президентові України. Дніпропетровськ, 2008.
2. Белей Л. "Русинський" сепаратизм: націєтворення in vitro. Київ : Темпора, 2017.
3. Білоус В. С. Соціологія у визначеннях, поясненнях, схемах, таблицях : навч. посіб.. Київ : КНЕУ, 2002.
4. Брюейкер Р. Переобрамлений націоналізм. Статус нації та національне питання у новій Європі / пер. з англ. О. Рябов. Львів : Кальварія, 2006.
5. Б'юкенен А. Моральність відокремлення. *Геополітика: енциклопедія* / ред. Є. М. Суліма. Київ : Знання України. С. 360 – 413.
6. Городяненко В. Г., Гілюн О. В., Демічева О. В., Легеза С. В., Липовська Н. А., Ходус О. В., Швидка Л. І. Соціологія. Київ: ВЦ «Академія», 2006. 542 с.
7. Козловець М. А. Соціальна структура українського суспільства в контексті постсоціалістичних трансформацій. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2017. № 4 (35). С. 41–55.
8. Корнат Л. Формування концептуальних засад управління етнокультурною різноманітністю в Україні. *Ефективність державного управління*. 2014. Вип. 40. С. 55–64.
9. Лазарович М. В. Теоретичні засади політико-правового забезпечення прав національних меншин. *Актуальні проблеми політики*. 2015. Вип. 54. С. 30–41.
10. Лозко Г. Етнологія України: Філософсько-теоретичний та етнорелігієзнавчий аспект: навч. посіб. Київ: АртЕК, 2001.
11. Мхітарян А. М. Щодо визначення поняття «національна меншина» у зарубіжних країнах. *Правова держава*. 2015. № 19. С. 54–57.
12. Нельга О. (2009). Етнічний склад і структура суспільства: спроба уточнення понять. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2009. № 1. С. 115–126.
13. Політологія для вчителя : навч. посіб / ред. К. О. Ващенко. Київ : Вид-во імені М. П. Драгоманова, 2012.
14. Сорокін П. Моя філософія – інтегралізм. *Социс*. 2012. № 10. С. 128 –133.
15. Трощинський В. П. Тенденції розвитку організаційно-функціональної структури державного управління етнополітичними процесами в Україні. *Аналітика: влада*. 2012. № 6. С. 132–138.
16. Хантінгтон С. Зіткнення цивілізацій. *Політологія. Хрестоматія : навч. посіб. : пер. з англ.* Ю. І. Кулагін. Київ : Альтерпрес. С. 647 – 669.
17. Гумилёв Л. Н. Конец и вновь начало / ред. А. И. Куркчи. Москва : «Институт ДИ-ДИК», 1997.
18. Гумилёв Л. Н. Этносфера: природа людей и история природы. Москва: Эксмо, 2012.
19. Гумилёв Л. Н. Этногенез и биосфера Земли. Москва: Эксмо, 2012.
20. Фабрикант М. С. (2013). Национализм в современном мире (сравнение). *Общественные науки и современность*. 2013. № 1. С. 141–153.

REFERENCES

1. Bezverkha, T. V. (2008). Derzhavne upravlinnia etnonatsionalnymy vidnosynamy v konteksti formuvannia ukrainiskoi natsionalnoi idei [State management of ethno-national relations in the context of the formation of the Ukrainian national idea]. *Extended abstract of candidate theses*. Dnipropetrovsk [in Ukrainian].
2. Belei, L. (2017). "Rusynskiy" separatyzm: natsiietvorennia in vitro ["Ruthenian" separatism: nation-building in vitro]. Kyiv: Tempora [in Ukrainian].
3. Bilous, V. S. (2002). *Sotsiologhiia u vyznachenniakh, poiasnenniakh, skhemakh, tablytsiakh* [Sociology in definitions, explanations, schemes, tables]. Kyiv: KNEU [in Ukrainian].
4. Briubeiker, R. (2006). *Pereobramlenyi natsionalizm. Status natsii ta natsionalne pytannia u novii Yevropi* [Re-framed nationalism. The status of the nation and the national question in the new Europe]. (O. Riabov, Trans.). Lviv: Kalvariia [in Ukrainian].
5. Biukenen, A. (2012). *Moralnist vidokremлення. Heopolityka: entsyklopediia* [Morality of separation. Geopolitics: an encyclopedia]. Ye. M. Sulima (Ed.). (pp. 360–413). Kyiv: Znannia Ukrainy [in Ukrainian].
6. Horodianenko, V. H., Hiliun, O. V., Demicheva, O. V., Leheza, S. V., Lypovska, N. A., Khodus, O. V., & Shvydka, L. I. (2006). *Sotsiologhiia* [Sociology]. Kyiv: VD "Academia" [in Ukrainian].
7. Kozlovets, M. A. (2017). Sotsialna struktura ukrainskoho suspilstva v konteksti postsotsialistychnykh transformatsii [The

- social structure of Ukrainian society in the context of post-socialist transformations]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Yurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho"* – *Bulletin of Yaroslav Mudryi National Law University*, 4 (35), 41–55 [in Ukrainian].
8. Kornat, L. (2014). Formuvannia kontseptualnykh zasad upravlinnia etnokulturnoiu riznomanitnistiu v Ukraini [Formation of conceptual bases of management of ethnocultural diversity in Ukraine]. *Efektivnist derzhavnoho upravlinnia – Efficiency of public administration*, 40, 55–64 [in Ukrainian].
9. Lazarovych, M. V. (2015). Teoretychni zasady polityko-pravovoho zabezpechennia prav natsionalnykh menshyn [Theoretical principles of political and legal support of the rights of national minorities]. *Aktualni problemy polityky – Current policy issues*, 54, 30–41 [in Ukrainian].
10. Lozko, H. (2001). *Etnolohiia Ukrainy: Filosofsko-teoretychnyi ta etnorelihiieznavchyi aspekt [Ethnology of Ukraine: Philosophical-theoretical and ethno-religious aspect]*. Kyiv: ArtEK [in Ukrainian].
11. Mkhitarian, A. M. (2015). Shchodo vyznachennia poniattia "natsionalna menshyna" u zarubizhnykh krainakh [Regarding the definition of "national minority" in foreign countries]. *Pravova derzhava – Constitutional State*, 19, 54–57 [in Ukrainian].
12. Nelha, O. (2009). Etnichni sklad i struktura suspilstva: sprobha utochnennia poniat [Ethnic composition and structure of society: an attempt to clarify concepts]. *Sotsiologhiia: teoriia, metody, marketynh Sociology: theory, methods, marketing*, 1, 115–126 [in Ukrainian].
13. Politolohiia dlia vchytelia [Political Science for Teachers]. (2012). K. O. Vashchenko (Ed.). Kyiv: Vyd-vo imeni M. P. Drahomanova [in Ukrainian].
14. Sorokin, P. (2012). Moia filozofiiia – yntehralizm [My philosophy is integralism]. *Sotsys – Socis*, 10, 128–133 [in Ukrainian].
15. Troshchynskiy, V. P. (2012). Tendentsii rozvytku orhanizatsiino-funktsionalnoi struktury derzhavnoho upravlinnia etnopolitychnymy protsesamy v Ukraini [Trends in the development of the organizational and functional structure of public administration of ethnopublic processes in Ukraine]. *Analitika: vlada – Analytics: Power*, 6, 132–138 [in Ukrainian].
16. Khantinton, S. (2004). Zitknennia tsyvilizatsii [Clash of civilizations]. *Politolohiia. Khrestomatiia – Political Science. Reader*. (Yu. I. Kulahin, Trans.). (pp. 647–669). Kyiv: Alterpres [in Ukrainian].
17. Humylev, L. N. (1997). *Konets y vnov nachalo [The end and the beginning again]*. A. Y. Kurkchy (Ed.). Moskva: "Ynstytut DY-DYK" [in Russian].
18. Humylev, L. N. (2012). *Etnosfera: pryroda liudey y ystoriya pryrody [Ethnosphere: the nature of people and the history of nature]*. Moskva: Eksmo [in Russian].
19. Humylev, L. N. (2012). *Etnohenez y biosfera Zemly [Ethnogenesis and the Earth's biosphere]*. Moskva: Eksmo [in Russian].
20. Fabrykant, M. S. (2013). Natsyonalizm v sovremennom myre (sravnenye) [Nationalism in the modern world (comparison)]. *Obshchestvennye nauky y sovremennosti – Social Sciences and Modernity*, 1, 141–153 [in Russian].

Бондаренко Віктор Борисович

Аспірант

Дніпропетровський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України 49044, Дніпро, вул. Гоголя, 29

Bondarenko Victor

Ph.D. Student

Dnipropetrovsk Regional Institute for Public Administration National Academy for Public Administration under the President of Ukraine 29, Gogol Str., Dnipro, 49044, Ukraine

Email: vik13work@ukr.net

ORCID: 0000-0001-9027-8492

Цитування: Бондаренко В. Б. Соціологічні та етнологічні аспекти аналізу державної етнічної політики. *Аспекти публічного управління*. 2020 Т. 8, № 2. С. 109–120.

Citation: Bondarenko, V. B. (2020). Sociological and ethnopolitical aspects of state ethnic policy. *Public administration aspects*, 8 (2), 109–120.

Стаття надійшла / Article arrived: 11.04.2020